

Každoročne konaná konferencia LIBER patrí medzi najdôležitejšie miesta na stretnutie profesionálov z vedeckých knižníc a je už viac ako 40 rokov jednou z významných aktivít LIBER-u. Stále narastá na svojej veľkosti a rozsahu, väčšinou sa na nej zúčastní viac ako 300 – 400 delegátov. Počas troch dní trvania konferencie nadväzujú väzby, budujú sa základy pre vzájomnú spoluprácu, identifikujú sa najnaliehavejšie potreby vedeckých knižníc a navzájom sa odovzdávajú informácie, nápady a riešenia. Konferencia sa koná každý rok v inej krajine, usporadúva ju člen LIBER-u. To poskytne delegátom možnosť navštíviť popredné/významné knižnice Európy.

LIBER = Association of European Research Libraries/Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche/Európska asociácia vedeckých knižníc. Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) je členom LIBER od roku 1996.

43. ročník konferencie sa konal 29. júna až 5. júla 2014 v Lotyšsku, v hlavnom meste Riga, v budove novej Lotyšskej národnej knižnice, a jej podtitul bol **Research Libraries in the 2020 Information Landscape**.

Riga, Lotyšsko, National Library of Latvia (Castle of Light), miesto konania konferencie

Cieľom tohto príspevku je predstaviť odbornej verejnosti dôležité témy, ktoré aktuálne rezonujú na európskych knižničenských fórach konaných pod hlavičkou LIBER. Ide o témy, ktoré sa týkajú najmä výskumných dát, resp. dát z vedeckého výskumu, veľkých objemov dát, prepojených dát (linked data), ako aj ich dlhodobého uchovávanía a otvoreného prístupu k nim vrátane **manažmentu výskumných dát** (RDM – research data management). Témy môžu byť inšpiráciou pre naše vedecké a akdemické knižnice pri hľadaní námetov na nové úlohy a strategické inštitucionálne ciele.

Prvá časť konferencie prebiehala formou workshopov, prinášame obsah vybraných:

Workshop: RECODE – Institutional Support for Open Access to Research Data

Silnie názor, že otvorený prístup (OA) k výskumným dátam prinesie výhody jednak pre vedu ako takú a tiež aj pre spoločnosť. Na to, aby inštitúcie – vrátane univerzít, výskumných ústavov, združení a knižníc – mohli umožniť OA, však musia v oblasti jeho vytvárania čeliť rôznym novým výzvam. Priority v programoch týchto inštitúcií sú: *hodnotenie a zachovanie kvality a dôveryhodnosti dát; školenie a rozvoj zručností výskumných pracovníkov a iných zainteresovaných strán; obhajovanie hodnoty OA a zabezpečenie financovania*. Tieto otázky majú vplyv na inštitucionálne procesy a vyžadujú určitú úroveň spolupráce.

Seminár a workshop bol organizovaný spoločnosťou Policy RECommendations for Open Access to Research Data in Europe (RECODE). Tá využíva existujúce siete, komunity a projekty k riešeniu výziev v rámci OA, k šíreniu údajov a vytváraniu politik odporúčanií OA k dátam z výskumu na základe existujúcich osvedčených postupov.

Cieľom workshopu bolo navrhnúť politiky a odporúčania, ktoré poskytujú podporu inštitúciám podieľajúcim sa na vytváraní OA prístupu k výsledkom výskumu. Formou prípadových štúdií sa prezentovali výsledky výskumu zameraného na inštitucionálne politiky a postupy týkajúce sa riadenia kvality dát, školení, advokácie a financovania a diskutovalo sa o nich. Workshop bol určený pre odborníkov z knižníc, univerzít, dátových centier, vydavateľov a pracovníkov finančných inštitúcií – pre všetkých, ktorí podporujú otvorený prístup k výskumným dátam. Viac informácií o RECODE projekte pozri na <http://recodeproject.eu/>.

Workshop: Scholarly Communication and Research Infrastructures SC Workshop: Knižnice a manažment výskumných dát – čo funguje?

Množstvo knižníc v Európe začalo riešiť prvé kroky v oblasti správy a manažmentu výskumných dát (RDM). V prvom rade to znamená rozvoj podporných služieb a potrebnej infraštruktúry tak, aby slúžili potrebám vedcov, ďalej školenia a tréningy, ktoré sú cieleňé na rozvoj knižničných zručností v danej oblasti. Za posledný rok *Riadiaci výbor LIBER pre vedeckú komunikáciu a výskumné infraštruktúry* zhromaždil celý rad prípadových štúdií, ktoré skúmajú súčasnú prax vo vedeckých knižniciach. Na základe prieskumu existujúcich praktík v knižniciach bol tento workshop platformou na diskusiu o cieľoch, stratégiách a prvých skúsenostiach. Pozornosť si právom zasluhujú otázky sformulované v závere workshopu, a to:

- Aké hlavné ciele možno identifikovať pri vývoji a tvorbe stratégie pre **manažment výskumných dát** (RDM) vo vlastnej inštitúcii (tu môže pomôcť 10 odporúčaní LIBER pre RDM v knižniciach)? Ako z nich môžu mať partneri benefity a ako môžu prispievať?
- Ako motivovať pracovníkov pre túto novú pracovnú oblasť? Je vhodnejšie si najať nových pracovníkov, alebo sa možno spoľahnúť na zručnosti súčasných?
- Aké stratégie pre školenia boli testované a ako sú napojené na prebiehajúce, resp. budúce RDM služby? Používajú zamestnanci skutočne tieto nové zručnosti? Existujú nejaké vzory, ktoré je možné odsledovať?
- Je hosting výskumných dát časťou celkovej RD stratégie/politiky vlastnej inštitúcie?

Druhá časť konferencie – plenárna sekcia – prebiehala formou prezentácií.

Ďalej by sme radi uviedli vybrané príspevky, ktoré nás zaujali:

Prednášateľka **Rachel Frick**, *Rada pre knižnice a informačné zdroje, USA*, sa v prednáške s názvom **Tok a trenie** zamyslela nad populárnou témou rozhovorov odbornej verejnosti: „Aká je budúcnosť knižníc?“ Zaujímavejšou otázkou podľa nej je: „Vieme riešiť súčasné problémy, ktoré nám zabezpečia pozíciu moci v budúcnosti?“ Knižnice totiž v súčasnosti čoraz častejšie volia krátkodobé výhry nad dlhodobými víťazstvami. Tým, že robíme voľby a rozhodnutia, ktoré iba zmierňujú bezprostredný tlak, postupne sa dostávame do slabšej pozície. Je dôležité, aby knižnice mali vypracovanú dlhodobú stratégiu a v rámci nej zmysluplnú víziu súčasných každodenných činností. Pri lokálnych rozhodnutiach treba prihliadať na väčšie národné a medzinárodné iniciatívy, stručne povedané, musíme vziať do úvahy ako globálne prepojený svet, tak aj očakávania rýchleho toku informácií. Tie menia spôsob, akým sa pracuje.

V prezentácii odznela prípadová štúdiu *Digital Public Library of America*, v ktorej možno vidieť posun v myslení o vlastných zbierkach ako o dátach. Koncept OA a Open Data musí byť prehodnotený vzhľadom na zbierky kultúrneho dedičstva. Model decentralizovanej knižnice a spôsob, akým sú prezentované zbierky, má požiadavky na organizačnú stratégiu, vývoj nových služieb a na to, ako spravovať printové a digitálne zbierky.

Sekcia: Linked Open Data

Nuno Freire, *The European Library, The Netherlands*; **Michael Mertens**, *Research Libraries UK (RLUK), UK*

Pohľady a výsledky práce European Library a Research Libraries UK v poskytovaní Linked Open Data

Prínosy Linked Open Data sú v súčasnosti v knižničkovej komunite široko akceptované a existuje mnoho postupov na presadenie štandardov a overených postupov z praxe. Táto paradigma reprezentácie dát prináša pre knižnice mnoho výziev. Generická povaha reprezentácie, ktorá sa používa v linked data, dovoľí akejkoľvek komunite narábať s dátami, prináša veľa otvorených postupov implementácie aj v rámci knižničného sektora, kde ešte nebol stanovený postup, ako optimálne publikovať linked data knižnice.

The European Library (TEUL) sprístupňuje súbor dát Linked Open Data (LOD) odvodený zo zbierok agregovaných členských knižníc s tým, aby podporila ďalšie využívanie týchto dát inými knižnicami a komunitami. V prezentácii boli popísané skúse-

nosti TEUL vo vytváraní tejto linked súboru dát, so spoluprácou s RLUK konzorciom a perspektívy týchto organizácií, prínosy linkovania a otvárania knižničných dát v kontexte veľkej agregácie. Súbor dát zahŕňa národné bibliografie, knižničné katalógy a zbierky z oblasti výskumu, ktoré obsahujú digitálne aj fyzické zdroje. Prídavný podsúbor pokrýva linkovanie systémov predmetových hesiel hromadne používaných v Európe, ktoré riadi niekoľko knižníc, projekt MACS (Multilingual Access to Subjects/Multijazyčný prístup k predmetom). To, že výsledky MACS-u sú dostupné ako LOD, je hlavným faktorom podpory ich ďalšieho využívania, pretože ontológie, budovanie slovníkov a prepájania sú kľúčovými aspektmi v mnohých oblastiach vrátane infraštruktúry výskumu a nie je to obmedzené iba na bibliografické zdroje. Vytváranie LOD má nároky na ľudské zdroje aj zdroje výpočtovej techniky a vyžaduje si veľkú mieru odbornosti v oblasti informačnej vedy a sémantickej techniky.

Čo sa týka tohto kontextu, knižniční agregátori poskytujú organizačné prostredie, kde sa vytváranie LOD stane pre knižnice menej namáhavým. Tento druh organizovania môže povýšiť existujúce informačné a komunikačné technológie ako súčasť svojich činností: centralizácia dát, ich odbornosť, čo sa týka knižničných dát a sémantického webu.

Prezentácia zahŕňala aj praktické výsledky využívania LOD na Hackathone – ukázala smerovanie potenciálnych služieb, ktoré budú môcť byť budované na LOD a budú môcť byť dodávané do TEUL.

Sekcia: Digital Sustainability

Maurizio Lunghi, *Fondazione Rinascimento Digitale, Italy*

Implementing an Interoperability Framework for Persistent Identifier Systems

Identifikácia digitálnych a nedigitálnych zdrojov musí byť unikátna/jedinečná, stabilná v priebehu času, certifikovaná, udržateľná, globálne použiteľná a pod. Trvalý identifikátor (Persistent Identifier = PI) systémov odrzkadľuje tieto používateľské potreby, no napriek tomu väčšina súčasných PI systémov ponúka iba službu, ako smerovať jeden typ PI na URL, čo podľa prednášateľa príspevku však nestačí.

Systémy PI sa musia vyvíjať smerom k poskytovateľom služieb, čo sa týka dôveryhodnosti, certifikácie, integrity a pôvodu vzájomných vzťahov a aplikácií domén. Ale aj tak väčšina súčasných PI domén nie je navzájom prepojená, v niektorých prípadoch si dokonca konkurujú, pričom tento rozdrobený prístup vyúsťuje do nárastu počtu služieb a nedostatočnej interoperability pre používateľov. Príspevok predstavil návrh Interoperability Framework (IF) pre systémy IP na úrovni služieb, ako bol navrhnutý v rámci projektu APARSEN (www.aparsen.eu). IF je postavený na 4 hlavných pilieroch:

- definícia PI systémov a domén,
- 4 hlavné predpoklady,
- 8 kritérií dôveryhodnosti,
- model ontológie.

Yvonne Friese, *Leibniz Information Centre for Economics, Germany*

Digital Preservation Costs – Worse than Counting Calories/Náklady na trvalé uchovávanie digitálnych dokumentov – horšie ako počítanie kalórií

Nestor – kompetenčná sieť v nemeckom jazyku pre digitálnu ochranu bola založená v roku 2003. Pracovná skupina, ktorá má na starosti náklady, je jednou z aktuálnych 8 skupín a bola založená v roku 2011. Zapojených je momentálne 7 členov z 5 rôznych inštitúcií. Cieľom pracovnej skupiny je zosumarizovať jednotlivé a detailné prípady z každodennej praxe, ktoré zahŕňajú niektoré „ceny a náklady“ a počty osobohodín potrebných na plánovanie spracovania, uchovávanie a ochrany a na prístup k archivovaným dátam. Táto úloha je porovnateľná s úlohou spočítať všetky kalórie, ktoré sa spotrebujú na ich publikovanie online tak, aby boli voľne dostupné pre každého. Odvážiť hmotnosť „potraviny“ a vyrátať presné kalórie, špeciálne pri pokrmoch, ktoré obsahujú mnoho zložiek, je zložité. Prednášateľ kládol nasledovné otázky:

Míňame príliš veľa času na opravu neplatných PDF súborov? Koľko času míňame na opravu CD-ROM-ov? Ak je písanie novým softvérovým nástrojom, sú potom náklady na ľudské zdroje vyššie ako náklady na dobré riešenie „z krabice“? Transparentnosť každodennej ochrany má svoju cenu.

Autor predstavil zaujímavý súbor detailných prípadov používania z každodennej praxe:

- automatizované spracovanie prostredníctvom „Submission Application“,
- služba uchovávanie,
- sledovanie technológií,
- plánovanie ochrany PDF formátov,
- náklady na stáleho identifikátora (DOI),
- prístup na tvorenie kópií a digitálnej predlohy, náklady na podporu,
- právnické služby pre digitálnu ochranu.

Arlette Piguet, *ETH Zurich, ETH Libraries and Collections, Switzerland*

Digital Curation at ETH-Bibliothek: From a Survey to a Customer-Oriented Service for Researchers/Digitálne spravovanie v knižnici ETH: od prieskumu k zákaznicky-orientovaným službám pre výskumných pracovníkov

Smernice pre „dobrú vedeckú prax“ si vyžadujú zabezpečenie údajov v dostupnej a použiteľnej forme. Financujúce organizácie čoraz viac požadujú od výskumných pracovníkov plánovanie manažmentu dát a všeobecne existuje určitý trend v opakujúcom sa využívaní dát. Výkonná rada ETH Zurich poverila v roku 2010 knižnicu ETH, aby vyvinula vhodnú službu, ktorá by tieto záležitosti riešila na inštitucionálnej úrovni. Dôležitá základňa pre praktickú implementáciu digitálneho spravovania bola výsledkom prieskumu, ktorý sa robil medzi výskumnými pracovníkmi všetkých vedných odborov na ETH Zurich. Bolo vybrané technické riešenie dlhodobej digitálnej ochrany a následne na ETH-Zurich aj implementované. Na začiatku boli vybrané skupiny s pracovníkmi z rôznych vedných oblastí, pracovné procesy uchovávanía dát boli najskôr stanovené a potom implementované krok za krokom. Taktiež boli vyvinuté pracovné procesy digitálnych záznamov, ktoré sú dodávané do archívov ETH Zurich, ako aj iných digitálnych objektov.

Kancelária digitálnej ochrany knižnice ETH Zurich teraz poskytuje služby pre výskumníkov ETH Zurich, ktorí chcú, aby ich dáta boli dlhodobo uchovávané alebo zabezpečené na určitý obmedzený čas v súlade so smernicami „dobrej vedeckej praxe“. Prezentácia ukázala príklady využívania výskumných dát s cieľom zosumarizovať otázky a výzvy, ktoré vznikli počas implementácie. Príspevok sa tiež zaoberal spôsobmi uchovávanía dát v štruktúrovanej podobe a ich obohatení o metadáta v dlhodobom archíve na predbežnom konci ich životného cyklu.

Sekcia: Research Infrastructures

Robin Charlotte Rice, *University of Edinburgh, UK*

Podpora dobrej praxe v manažmente výskumných dát: skúsenosť z Edinburgu

Podpora dobrého manažmentu výskumných dát je pre väčšinu inštitúcií nová iniciatíva. Okrem prípravy nových postupov a investovania do infraštruktúry potrebujú inštitúcie svoje právomoci a každodennú podporu výskumných pracovníkov, aby sa splnili požiadavky svojich zamestnávateľov a vydavateľov. Knižovníci by mali zohrať dôležitú úlohu pri organizovaní kampaní na zvyšovanie povedomia a riešenie každodenných požiadaviek týkajúcich sa RDM pre súčasné alebo plánované projekty.

Informačné služby Univerzity v Edinburgu, a najmä knižnica dát, vyvíjajú služby a budujú kapacitu na podporu manažmentu výskumných dát (RDM) od roku 2007 vrátane školenia knihovníkov pre akademické služby a poskytovania online tréningov pre výskumníkov – MANTRA. Príspevok sa zaoberal skúsenosťami RDM a ponúkol poznatky ostatným, ktorí plánujú zaoberať podporou RDM vo svojich inštitúciách.

Sekcia: Postery

V tejto sekcii bolo prezentovaných dokopy 20 rôznych posterov. Za povšimnutie stojí spomenutí víťazný, ktorý bol aj odmenený. Č 16 – How to Redesign a Virtual Library Website: A Case Study – **Mireia Pérez Cervera**, *Universitat Oberta de Catalunya, Spain*.

Poster prezentoval prípadovú štúdiu o tom, ako sa v knižnici Univerzity Oberta de Catalunya (UOC) vysporiadali s riešením nového dizajnu webu svojej virtuálnej knižnice. Obsah je teraz ponúkaný spôsobom, ktorý je viac intuitívny, použiteľný a zrozumiteľnejší na základe kritérií úprav, transparentnosti a blízkosti.

Knižnica využila používateľsky orientované metódy, vďaka ktorým prepracovala spôsob, akým organizovať a prezentovať obsah na webe knižnice. Bola použitá porovnávací analýza, rozhovory a focus groups počas fázy zbierania požiadaviek od používateľov a užívateľské testy na posúdenie procesu a výsledkov. Počas počiatočnej fázy boli identifikované zjavné problémy.

Výsledok priniesol stručné a dobre štruktúrované texty písané jazykom, ktorému používatelia rozumejú. Toto je vhodné pre lepšie vysvetlenie knižničných procesov a služieb knižnice používateľom. Knižnica sa rozhodla ponúknuť jeden jednoduchý bod prístupu k zdrojom s vyhľadávacími s jedným vyhľadávacím poľom. Rovnako aj štruktúrovanie celého obsahu a informácií bolo upravené pre každý profil používateľa osobitne. Uvedený prístup by mohol byť inšpiráciou pre tvorbu webov mnohých slovenských knižníc.

V neposlednom rade bola účasť zástupcov CVTI SR (Ján Turňa, Mária Žitňanská, Michal Sliacky) na konferencii LIBER 2014 spojená aj s prezentáciou posteru (autori: **Ján Turňa, Mária Žitňanská, Michal Sliacky, Marián Vaňo, Jana Kasáková**). Jeho obsahom bola Národná informačná infraštruktúra pre výskum a vývoj (VaV) na Slovensku (projekty NISPEZ a NISPEZ II – Národný informačný systém podpory výskumu a vývoja na Slovensku – *prístup k elektronickým informačným zdrojom*). Významný je jeho vplyv na slovenskú VaV komunitu, jej rozvoj a konkurencieschopnosť vo svete. Ide o unikátne riešenie na národnej úrovni realizované v dlhodobom horizonte (roky 2008 – 2015 s perspektívou pokračovania).

Prvým a najvýznamnejším špecifickým cieľom projektu je **zabezpečenie prístupu k širokej ponuke svetových elektronických informačných zdrojov**, druhým cieľom projektu je zriadenie systému pre centralizovaný prístup, vyhľadávanie, využívanie a správu e-zdrojov pre VaV – s praktickým výstupom **Vyhľadávací portál pre vedu a výskum – scientia.sk** a **vybudovanie centrálnej bibliografickej databázy a portálového prístupu k slovenským e-zdrojom pre VaV (SciDAP)** je tretí cieľ projektu NISPEZ.

Na záver je už len potrebné doplniť, že Programový výbor konferencie LIBER ocenil príspevok CVTI SR za kvalitu a bol podporený fondom konferencie LIBER (LIBER Conference Fund).

Konferenčný zborník s PPT prezentáciami príspevkov, informácie o autoroch aj abstraktmi posterov je možné nájsť na webovej stránke z konferencie: <http://liber2014.wp.lnb.lv/programme/>.

Michal Sliacky,
 michal.sliacky@cvtisr.sk ■
 (CVTI SR, Bratislava)